

Megjegyzések az „adaptív-elfogadó iskola koncepciójához” című kötet megjelenése alkalmából

Loránd Ferenc*

Rapos Nóra, Gaskó Krisztina, Kálmán Orsolya és Mészáros György (2011): *Az adaptív-elfogadó iskola koncepciója*. OFI, Budapest.

A legelején kezdve: végzetesen félreérthető, illetve félreértelmezhető az „adaptív” és az „elfogadó” jelző által indukált, illetve indukálható tartalom az iskola vonatkozásában. Tisztázatlanul hagyja ui. azt az alapvető kérdést, hogy mit tart elfogadhatónak, illetve elfogadhatatlannak az adaptív iskola. Másként fogalmazva: melyek azok az alapvető ismérvek, amelyek az iskolát adaptívvá, illetve elfogadóvá teszik.

Első megközelítésben nyilvánvaló, hogy valamely iskola akkor adaptív, ha kapuja minden gyerek számára nyitva áll, magyarul a belépéshez semmiféle előzetes követelményt vagy ismérvet nem támaszt. A kötet idézi Bognár Mária meghatározását, miszerint az iskola akkor és attól adaptív és elfogadó, ha és amennyiben minden gyerek számára az eredményes tanulás színterévé válik, különös tekintettel a „társadalmi kirekesztődés veszélyének kitett, hátrányos helyzetű diákokra” (Bognár, 2005. 75. idézi Rapos és mtsai., 2011).

Pontosabb megközelítésben: itt érzem szükségesnek kritika alá vonni magát a definíciót. Nem tartom szerencsésnek, hogy az adaptív jelzőt kvázi az elfogadó jelző szinonimájaként, ez utóbbit mintegy az adaptivitás magyar megfelelőjeként használja, amit már az is jelez, hogy a két jelzőt kötőjellel kapcsolja össze. Én éppen abban látom a megcélzott iskolai működés lényegét, hogy miközben elfogadja a tanulók származás szerinti sokféleségét és ebből eredő ezernyi különbözőségüket, nem fogadja el, sőt egész működésével tagadja ennek szükség-szerű kihatását tanulási sikereikre és ettől függő társadalmi beilleszkedési lehetőségeikre. A kötet szerzői maguk is szükségesnek tartották értelmezni a megcélzott iskolai működés jellemzésére legalkalmasabbnak vélt jelzőt, pontosabban azt, hogy miért nem a „befogadó” jelzőt tartották adekvátnak az ismertett koncepció jelölésére, hanem az „elfogadó” jelzőt. Mint írták: „Az elfogadó jelző a sokkal inkább bevett befogadóval szemben jobban fókuszba helyezte a tanulóra figyelmet, a kategóriákon való túllépés dimenzióját” (Rapos és mtsai., 2011. 9.).

Csak hogy ez nem elég magyarázat! Az „elfogadó” jelző ui. homályban hagyja, hogy voltaképpen minek az elfogadásáról van is szó. Sőt! Éppenséggel elfedi a lényegét, amiről a közölt tanulmányok voltaképpen szólnak, nevezetesen, hogy miként lehet nem elfogadni az induló szociális helyzet determináló hatását az iskolai szereplés kimenetelére. A kötet egésze éppen erről szól, még hozzá annak hangsúlyozásával, hogy a nevelési folyamatban nemcsak tiszteletben kell tartani, de egyenesen értékként kell kezelni azokat a jellemzőket, amelyekkel az iskolába lépő gyerekek rendelkeznek. Mindenekelőtt azért, mert csak ezeken az értékeken keresztül – legyenek azok bármilyenek, és essenek akármilyen távol az iskola éppen domináns (vagy annak kiküszöbölt) értékrend-jétől – lehet értő módon hatni a tanulók aktuális értékrendjére, érzéseire és gondolkodására. Ennek kettős hatása van. Egyrészt pszichológiai, amennyiben segít otthonosabbá tenni az iskola „zord” világát mindenekelőtt a nem értelmiségi családból származó tanulók számára, másrészt didaktikai, mivel az iskola által használt, illet-

* Pedagógiai kutató, nyugalmazott egyetemi docens, lorant.ferenc@upcmail.hu

ve közvetített fogalomkészlet sok rokonságot mutat a nem értelmiségi családok által használt mindennapi fogalmakkal.

Máig jól emlékszem arra a számomra felettebb kínos jelenetre, amikor Kulcson, ahol kezdő tanárként mint őrsparancsnok (!) egy légvédelmi megfigyelő őrsön teljesítettem szolgálatot, néhány családnál bemutatkozás céljából látogatást tettem, minek során az egyik családnál belecsíptem a konyhaasztalon szétterített napraforgómag halomba és rágcálni kezdtem néhány magot. A kedves háziasszony ezt látva megkérdezte: „A honvéd úr szereti a szotyolát?”. Zavartan valami olyasmit feleltem, hogy erre a kérdésre csak akkor tudnék válaszolni, ha tudnám, hogy mi az. „Hát, amit éppen rágni tetszik” felelte nevetve a jóasszony. Hogy én erre mit válaszoltam, már nem emlékszem, csak az az életre szóló tanulság maradt meg bennem, hogy ne legyek olyan nagyon büszke bölcsész műveltségemre, mert az bizony még a beszéd kultúrában is csak egy szelete annak a műveltségnek, ami ott zsong körülöttem, ha fülem van rá.

Mi hát az, amit el kell fogadnia az iskolának, ha adaptív-elfogadó iskola kíván lenni? A sokféleség! El kell fogadnia, hogy a gyerekek épp úgy sokfélék, mint mi felnőttek. El kell fogadnia, hogy az iskola csak akkor felel meg ennek a társadalmi állapotnak és az ebből fakadó kihívásoknak, ha semmilyen értékrend jegyében nem vindikálja magának a jogot, hogy egy kaptafára húzza rá a gyerekek gondolkodását, hitvilágát, ízlését. Nevelőmunkájának nem csak a céljaiból kell kiindulnia, hanem ezzel együtt a gyerekek, illetve ifjak valóságos állapotából is. Ugyanakkor az adaptív-elfogadó iskola nevelőmunkájának csak egyik pólusként fogadja el a gyerekek hozott állapotát, miközben erre építve megvalósítani igyekszik azokat a célokat és eszményeket, amelyeket a tanulókkal megismertetni és megítéltetni kíván. Az elfogadó-adaptív iskolai nevelőmunka „művészete” éppen abban áll, hogy megismerje tanulóinak egyediségét és ezt figyelembe véve vajúdjon ki olyan utakat, amelyeket választási lehetőségként tud a tanulók elé tárni.

A szóban forgó tanulmánykötet ehhez nyújt segítséget. Nem recepteket kínál, nem ítéletekkel hadakozik, de sokoldalúan közelíti meg az adaptivitás szerteágazó problematikáját. Aki végigolvassa, nem annyira válaszokkal, mint inkább kérdésekkel lesz gazdagabb. Azt is jósolni merem, hogy önmagát, pedagógusi attitűdjét is jobban megismeri, mint ahogy ismerte annak előtte.

Nem lesz könnyű olvasmány, noha stílusa világos, érthető. De megéri a fáradságot.